<u>Tuderus, G., + Westen, Th. von</u>

Twå berättelser om lapparnes omwändelse [utg. af Sam Loenbom]. Sthm 1773.

Vita sine libris nulla
Exlibris
Svante Lundell.

Twå
Berättelser
Om
Lapparnes Omwändelse
Ifrån
Deras fordna Widskeppelser,
och
Afguderi.

[Tuderus, Gabriel & Westen, Thomas vo

Stockholm,
Tryckt i Kongl. Finska Boktryckeriet,
på JOH. ARV. CARLBOHMS bekostnad.
1773.

Desza twå Berättelser, om Lapparnas Omwändelse från deras fordna Widskeppelser och Afguderi, hafwa i Kongl. Håf-Consistorium til öfwerseende blifwit inlämnade: Men som desza gamla Documenter, enligt deras företal, icke utgifwas såsom Theologiska, utan såsom Historiska, så finner Consistorium sig därmed ej egenteligen kunna befatta. Dock til at göra utgifningen tryggare, åfwen i anseende til mer enfaldiga Låsare, har Consistorium, på Utgifwarens åstundan, meddelt honom en och annan anmärkning wid några betydeligare ställen, at efter behof i Texten eller tillagde Noter införas. Stockholm ut Kongl. Håf-Consistorium d. 10:de Februarii 1773.

Ad Mandatum

OLOF BERGKLINT.

Not. i Kongl. Håf-Consist.

Erindran.

Här lämnas Twå Berättelser, om Lapparnes fordna widskeppelser och Afguderi, samt den möda, som Läkare i Orten häft at utrota desamma. Sedan Prosten Tornæi Beskrifning om Torná och Kemi Lappmarker, utkommit, behagade Kongl. Kammar-Herren Wälborne Herr THOMAS ODENCRANTZ lemna mig del deraf; hwarföre de ock nu med ödmjuk tacksamhet, meddelas det Allmänna, såsom tjenlige til Bihang wid förenämde Beskrifning, hwilken wunnit hos wåra Landsmän et ganska benäget förtroende.

Berättelserne äro komne ifrån Biskopens i Linköping, Doctor And. O. Rhyzelii Bibliotheque. Denne Swenske Heders-Man, som ej mindre är känd för witter och mångkun-

nig i Fäderneslandets häfder, än såsom wördad Lärare i Församlingen, har fått dem af Arki-Biskopen Doctor *Matthias Steuch*. Den förre är författad af då warande Comminister i Enara Herr *Gabriel Tuderus*, som efter år 1682 blef flyttad til Kyrko-Herde Beställningen i Torná och dog 1705. Han har insändt den samma til då warande Superintendenten i Hernösand Magister *Pet. Steuchius*, ifrån hwilken den sedan kommit til Hans Son nyßnämde Arki-Biskop. Den senare Berättelsen har ifrån Danska eller Norrska Lappland blifwit inskickad til Superintendenten i Hernösand Magister *Pet. Jonæ Asp*, och sedan likaledes lemnad i Arki-Biskopens händer.

Onekeligt är, at så den ene som den andre af deßa Berättelser, wittna om deras Författares stora nit, at ibland et, af Hedniska willfarelser, samt ifrån uråldriga tider inritade widskepelser, förblindadt Folk, befordra en renad Christendom, så til

kun-

kunskap som utöfning. Hurn de skickat sig deruti, berätta de sjelfwe, på et sätt som kan gifwa mycken upplysning i Swenska Kyrko-Historien. Om det icke skedt med alt det saktmod, som i den Heligaste af alla Religioner, genom Guds Nåd medför den säkraste öfwertygelse, eller om några utlåtelser på et eller annat ställe, skulle finnas mera wälmente än warsamme, hoppas jag at ingen i wår upplysta tid stöter sig derpå. Handlingarne utgifwas icke såsom Theologiske, utan som Historiske, til at fullfölja och genom mindre bekanta Particulariteter närmare utreda Historien om Lapplands fordna Inwånares seder, tanke- och lefnads sätt.

De af Kongl. Hof-Consistorio, efter öfwerseendet af dessa Manuscripter, Höggunstigt meddelte, wackre, Gudelige och til en rätt Guds-fruktan ledande anmärkningar, äro på sina ställen bifogade, samt flerestädes, der nödigt synts, til Christelig erinran åberopade. De äro med Bok-

 ståf=

ståfwer utmärkte, til skilnad från de öfriga. Några ställen i förra Relationen, som smakat af Archaisme, eller annars warit mindre noggranne, äro ock rättade. Wid senare Berättelsen äro inge påminnelser gjorde, mer än wid några Danska talesätt, hwilke dock för authenticitetens skul torde wara nödige at bibehålla.

Då jag således äger tilfälle at härutinna förnöja de wett-giriga, får jag tillika öka den förtekning på Skrifter, angående Lappland, dess Inwånare, Språk och Seder, som börjades i Företalet til Prosten Tornæi förenämde Beskrifning, med dessa, hwilka jag sedermera lärdt at känna:

1. Utdrag af en Beskrifning öfwer Kusamo Socken i Kimi Lappmark, forfattad af *Magister Elias Lagus*, *Adj. Pastoris* derstädes. Forsta Stycket. Se Kongl. Wet. Academiens Handlingar 1772, 1:sta Quartal. Andra Stycket. Kgl. Wetensk. Acad. Handl. 1772 3:dje Quar-

Quartal. Tredj: Stycket. 4:de quartal samma år.

2. *Dissert. De cultura mineralium in Lapponia, Reipublicæ admodum profutura.* Ups. 1770. Præs. *Joh. Låstbohm*, Resp. *Nathan. Fjellström.*

3. **Kort Försök af Närmare Kunskap och större nytta utaf de ännu ej upodlade Norre Landskaper af Swerige, med deras Naturliga beskaffenhet och lägen; i synnerhet Lappmarken.** Stockh. Tryckt hos Direct. L. Salvius 1772. 1. Ark. 8:o.

4. *Joannis Sajnovics*, de Societ. JEsu, *Demonstratio Idioma Ungarorum & Lapponum idem esse.* Hafniæ 1770 eller 1771.

Denne Auctor, som är född i Ungern, följde år 1769 den Österrikiske Astronomen *Maximil. Hell* til Wardöhus at observera Veneris gång förbi Solen, och har under samma

resa märkt den stora likhet imellan Ungerska och Lappska Språken, som han sedermera i nämnda Afhandling beskrifwit.

5. *Dissert. De Convenientia Lingvæ Hungaricæ cum Lapponica.* Ups. 1772. 4:o. Præs. *Johan Ihre.* Respond. *Emanuel Joh. Öhrling.*

6. *Memoire sur les Samojedes & les Lappons.* Copenhague, 1771. 44. sid. med. 8:o.

Stockholm den 16 Febr.
1773. S. L.

I.

En Kort Berättelse

Genom hwad tilfälle Sodankyle, Sombio, Kuolajerfvi, Kittka och Mansälkä Lappars, i Kiemi Lappmark, Afgudadyrkan, Widskeppelse och skrymtaktige Gudstjenst, och hwaruti den består, är worden uppenbar, och huru de äro sedermera til Gud omwändne wordne.

Anno 1669, d. 21 Januarii, tildrog sig, at en min Dräng, Hans Andersson benämnd, ifrån Sodankyle, tillika med sin Fader Anders Hansson, följde mig til Enare, at fria efter en ärlig Mans, nemligen Nils Säjassons, Dotter, Anna benämnd; til hwilket Giftermål icke allenast Pigans Föräldrar, utan ock hela Byen (efter manieret, som där brukas) gåfwo ja-ord. Hwil-

ken By de andre ofwanbemälte Byar uti en sann Guds kännedom och et Christeligt lefwerne widt öfwergår, så at alle djefwulske konster, som de jämwäl af sina Hedniska Föräldrar insupit och en lång tid för godt funnit, alt ifrån Sal. Herr Johans Pastoris tid förkastat hafwa, och nu, såsom en djefwulsk Lära, hata och förfölja. Men såsom (hos) deße Enari Lappar denna unga Dräng och hela Sodankyle By för denne gamle surdegen hölls aldeles suspect, uptäckandes en hop af deras grofwa laster, som de under en sann Gudstjenst sken lönligen föröfwa, och sin tro til sättja; (hwarom jag fram bättre på sit rätta ställe röra wil); Altså frågar Bondens Fader mig owärdig om råd, huru han sig i detta målet förhålla skulle; Om han detta mål skal låta gå fram eller ej; fruktandes det Sodankyle Lappar skulle hans Dotter bedraga ifrån Guds rätta kännedom, i wantro, förtwiflan, eller andra sådana grofwa synder förföra; Ty kunde jag i hastighet intet bättre råd påfinna, än at Fadren skulle detta påbegynta werk likwäl, i HErrans namn, låta gå fort, emedan han dertil sit ja och samtycka gifwit; dock med sådan condition, at så framt Brudgummen, uti hela Församlingens närwaro, wille ifrån den tid lofwa afstå med sådant wederstyggeligit wäsende, skulle honom blifwa efterlätit,

at

at tråda i äktenskap med Nils Sajassons dotter, hwilket han ock, tillika med sin Fader, offenteligen uti Kyrkan, förr än Gudstjensten begyntes, med mun och hand lofwade fullfölja, som denne här bifogade attest utwisar,

Emedan en ärlig och beskedelig Man, Anders Hansson benämnd, ifrån Sodankyle, hafwer til oß Enare Lappar d. 21 Januarii, 1669, anländt til den ändan at promovera(*) sin Son, Hans Andersson, til giftermål med en wår medbroders, nemligen Nils Sajassons, Dotter, Anna benämnd; til hwilket giftermål Nils Sajasson, med oß, och wi med honom, hafwa endels wårt ja och samtycke gifwit. Men emedan uti bemälte Sodankyle By brukas Hedniskt uppenbar widskjeppelse och Afgudadyrkan, såsom posioreikå, Björnesånger, Trumbor, Offerstållen, &c. hwilken hednisk styggelse wi jämwål tilförene brukat hafwa, men sedan Herr Kyrko-Herden, Sal. Johan Pictovius, oß derföre alfwarligen straffat, (lärandes oß hålla alt hwad wi i Döpelsen utlofwat hafwa, och strängeligen hotandes oß med ewig fördömelse och helfwetis eld, så framt wi icke wele dermed affstå;) wi alt ifrån den tid sådant wäsende affagt och öfwergifwit; men Sodankyle By icke så; Hwarföre hafwer wår Själe-sörjare,

(*) D. är: befordra.

re, Herr Gabriel Tuderus, bemälte Hans Andersson med Nils Sajassons Dotter intet welat copulera, eller wi släppa henne ifrån wår By til Sodankyle, förr än Anders Hansson och hans Son måste affäja sådant djefwulsk wäsende, hwilket de med mun och hand-sträckningen offenteligen uti Kyrkan, för än Gudstjensten begyntes, utfäste. Och emedan Herr Gabriel härpå af oß begärer wårt samteliga attestatum, kunna wi det honom, sanningen til styrka, icke förwägra, utan låta wårt namn och Bo-märke här under skrifwa. Actum Enari, d. 8 Februarii, 1669.

Mats Matsson, Länsman.
Nils Sajasson. Påfvel Olsson.
Nils Andersson. Olof Andersson.
Pehr Rasmundsson. (*)

Genom detta tillfället, då jag reste tilbakars, ifrån Enare til Sombie, gafs mig orsak de förstäckade Lappar dersammastädes på detta sättet straffa och tiltala: Thet är, bätre Gud! stor synd och klagan wärdt, hwad jag om Eder mine k. Åhörare hafwer måst höra och spörja, nemligen, at I intil detta intet såsom rätte Christne, hwarken uti lärdom

(*) De widsatte Bo-märken kunna icke uttryckas, i brist af Figurer.

dom eller lefwerne, Eder stält hafwe, utan burit det Christna namnet, Eder til fördömelse och icke til Salighet, hwilket man lätteligen kan aftaga af Edra wederstyggeliga wilfarelser, grufweliga widskjeppelse och afguda-dyrkan, som J under den rätta Sanningens och Gudstjensts sken, så hemma, som affsides i Skogar lönligen föröfwa, hwilken Religion med Christi lärdom och den rätta Gudstjensten uti ingen måtto öfwerens stämmer; af hwilka djefwulska konsters öfwande jag til öfwerflöd sluta kan, at J HErrans Heliga Nattward, så ofta J den begått, hafwen añamat Eder til ewig fördömelse och förtappelse, til hwilket Eder tros och själs Saligհets skjepsbrott, ibland andra Edra grofwa synder och laster, är Eder Ren- helgelse och Björna-dyrkan orsaken (a).

Hwad

(a) Wid denna och flera detta Folkets afgudiska gärningar, må wi så wäl häpna öfwer den Naturliga och Kötsliga människans willfarande begrep i gemen, om den Tre-Enige Gudens sanna dyrkan, som i synnerhet röras af det tjocka mörker, som öfwerhölgde wårt Land, då man ärade och dyrkade de ting, som skapade äro, öfwer Honom som dem skapat hafwer, hwilken är wälsignad ewinnerliga. Ack! det måtte deße förblindade syndares endteliga erkändsla af, och omwändelse ifrån sit hedna mörker, icke styrka utan sönderrifwa grunden til alla de afgudiska öfwerlefwor, som ännu, thy wärre, mångastädes ibland oß finnas: Måtte deßas exempel upwäcka oß, at

Hwad först Ren-helgelsen anbelangar, så hafwer Lappen til den ändan uprättat en särdeles dörr eller hol gent emot den rätta dören i Kojan, hwilket på Lappska kallas possion reikå i. e. Ren-hol; at, når Lappen hafwer fält en Ren, måste han inhämta Ren-Kjöttet icke igenom den rätta dören, (hållandes det för en stor synd) utan genom den förbannade bakdörren, hwilken han för et heligt rum håller och så högt dyrkar, at Lappen allenast och ingalunda hans hustru eller någon annan Qwins-person skal derigenom krypa, eller på den sidan i Kojan,

som

igenom Guds Nåd tidigt och grundeligen utrotå det ibland oß ännu öfriga gröfre afguderiet, som i allehanda utwärtes afgudiska seder eller widskepelser, wisar sig; som det ännu allmännare fins, hwilket bedrifwes med hiertats oordenteliga kärlek för de ting som i werldene äro: At hålla oß noga wid det ord som wißt är och lärer: HErren tin Gud skal tu tilbedja och Honom allena skal tu tjena. Matth. 4: 10. At tänka på HErrans ord: Ingen trollkarl, eller lögnaktig, eller bolare, eller oren, eller giriger, hwilken är en afgudadyrkare, hafwer arfwedel uti Christi och Guds Rike. Apoc. 21: 8. Eph. 5: 5. Lofwad ware HErren, at wi som i wåra Fäder gingo til de stumma afgudar, äro omwände ifrån afgudarna, til at tjena den lefwande och sanna Guden. Käre Barn, wakter Eder för afgudarna. 1 Thess. 1: 9. 1 Joh. 5: 21.

som detta Sanctum Sanctorum (*) eller Sanctum Diabolorum (**) står, fördristar sig, et sjät at stiga. Och när Lappen derigenom med blodiga Ren-Kjöttet kommer dragandes, måste hustrun hafwa Ahl-bark eller Salt tilreds, hwarmed Lappen, genom hustruns sprutande, twättar sina ögon, dermed förståendes, at han en annan gång, genom detta dyrkandet, skal så desto bättre och större lycka, Renar at fånga.

Hwad 2:o Björn-tjänsten widkommer, så är til den ändan updiktadt särdeles sånger, at, enär Lappen hafwer skutit en Björn och hämtat Kroppen til Bys, dyrckar han honom med denna Sång:

Versio Simplex.	Björn-Sången på Finska.
Tu, Skogs-djur, som wunnen är, hämta oß fullkomlig hälsa och rof mot Wisthusen: hämta 1000:de när tu kommer fram: skaffa 100 til rofs: uppenbarligen kom jag ifrån the Gudar med rof lustig och glader,	Målsen dyris voiteru Tuo meil tänta tärsventä. Aitan vastan salihitie Tuo tuhatta tulesaya Sata sata salihiri, Julki Tulin Jumalista Kansa Salin iloisesta Jocailman ihmet vaivat

som

(*) Helgaste.
(**) Djeflarnes Helgedom.

som, utan under och möda, Gåfwan och penningar gaf: när jag nu kommer hem, tre, nätter jag håller glädje; med frögd jag kom, med frögd jag far öfwer dalar, berg och högar: Drif den röda fram för tig; med glädje fram kom dagsens ljus; then dag kommer än med glädje. Jag årar tig härefter än, at få tig, hwart nu til rof? At jag ej må Björndansen glömma; Til den ändan kommer jag än en gång.

Annon andoi rahan radej
Cosca tulen kotihin
Kolmeyotå inlon pidån
Låpå Laxot rewret varat
Aja paha edållånså
Bertas tali wielå pentos
Cunnioitan sua jålistånså
Wuosi vicadell salihisi
Ethan urihok Oiken wirret
Sitå vast viel tonsti tulle.

Transfereradt på Swenska.
Versio Rythmica:

Tu Skogs-djur, som ligger här
Wunnen och sargad swåra,
Til wåran By full hälsa bär
Och rof til wisthus wåra;
Til 100 tals oß skaffa rof
Af samma Skog til handa:

Häm-

Hämta 1000:de til wårt behof
Når tu til oß månd lånda.
Nått uppenbarlig månde jag
Ifrån the Gudar komma,
Som gåfwo mig godt rof i dag,
Förutan sorg, til fromma.
När dagen ljus går bak om Fjäll
Och jag hem månd komma,
Skal glädje stor stå i mit Tjäll
Tre nätter uti blomma.
Med lust och frögd jag hädan for
Ofwer de bergen leda,
Och kom igen med glädje stor
Then Onde låt framträda.
Med glädje denna dag uprann,
Som nu för hand månd wara:
Med frögd och glädje å för sann
Kommer den dagen klara.
Jag wil tig ära immer fort,
Och rof af tig förmoda,
At jag intet må glömma bort
Min Björne-Sång den goda.

När jag nu Lapparna i Sombie deßa deras grofwa synder och öfwerträdelser uppenbart och til gemötes fördt hade, frågandes them til, om de nu med deßa afgudiska styggelser wille afstå? Då swarar mig hela hopen enhälleligen: Nej ingalunda, wi wele intet gå ifrån thet af ålder warit

hafwer; emedan thet oß synes godt och nyttigt: Wi wele intet gå ifrån then sedwana, wåre Föräldrar brukat hafwa (b). Då swarar jag: Ingen nekar eder, at bruka det af ålder warit hafwer, allenast thet är godt och rätt, som j fare med och länder Er til timmelig och ewig wälfärd: Men nu wil jag Eder af Guds ord annat bewisa, at det är intet hwarken godt eller rätt, som I fare med, utan det är en grof synd och uppenbar afguda-dyrkan, hwilket Apostelen kallar ondskones och arghetenes surdeg, item gamla Adam, och Christus sielf förödelsens styggelse, Matth. 24. hwilket stråfwar emot det Första Bud-Ordet uti Guds Lag: Tu

(b) Ack huru lös grund för wår Christendom, at bygga på wåra Fäders upplysning och gudaktighets öfningar. Hafwa deße warit blinde, huru kan en blinder leda en blindan? Falla de icke båda i gropena? At efterkommande wäl böra och kunna trygga sig wid sina Föräldrars tro, då den är bepröfwad och ren befunnen, lärer oß en Martyrs frimodiga bekännelse: Wi wilje häldre dö, än något emot wåra Fäders lag handla, 2 Macc. 7: 2. Men at den i annat fall är en falsk tröst, torde Dawids utslag öfwer en förblindad afkomma tilräckeligen styrka: Så fara the efter sina Fäder och få aldrig se ljuset. Psalm. 49: 20. Då hwar och en måste göra Gudi räkenskap för sig sielf, får man ju ej lita på en annans tro. Den rättfärdige lefwer af sine tro. Hab. 2: 4.

Tu skal: inga andra Gudar hafwa för mig; hwarutinnan den lede djefwulen, som är måstare i tusende konster, så Eder inbillat, förblindat och förwillat hafwer, at j intet med öpna ögon kunnen skilja Sanningen ifrån lögnen, utan kallen det godt, som är ondt, och sött som surt är; hållandes det för godt, sött och ljufligit, at j det uti en god akt och mening gjöre, och eder så tyckes rätt och godt wara: Nej, icke fördenskul; ty alt det, som icke uti en god intention (*) uti Guds ord göres, är intet Gudi behageligt, ej eller thet, at wi skulle följa wåra Förfäders gerningar, når de sträfwa emot Guds Ord; Ty thet är uppenbarligen förbudit, Ezech. 20: 18. J skolen icke lefwa efter edra Förfäders bod och icke hålla deras rätter, och icke orena eder på deras afgudar; Ty jag är HErren eder Gud; efter min bod skolen j lefwa, och mina rätter skolen j hålla och göra therefter. Ther til med, sade jag, är thet alt fåfängt och willfarigt, at j beropen eder på edra Förfäders sedwana och den, för kära lifwet, förfägta, hwilke hafwa warit Hedningar, sittjande uti mörkret och dödsens skugga, warit utom Israels borgerskap och löftsens Testamente, och intet wetat af Gud; utan, uti Guds stad, tilbedit ståckar och stenar, Renar och Björ-

(*) Godt upsåt.

nar etc. och allehanda trulldom helt och hållne warit tilgifne: Och såsom the mer utaf blindhet hafwa älskat lögn, än sanningen, och haft en mägta stor lust efter en falsk låra och Gudstjenst; hafwer Gud, förmedelst sin råttwisa hämd och wrede, efterlåtit djefwulen en lång tid hos dem med grufwelig widskeppelse och afguderie at rasa; hwilken illistige orm sin updiktade falska Gudstjenst at fortsättja, och dem dermed at bedraga, hafwer updiktat och påfunnit mångahanda strek af sina Oraculis, så at han stundom hafwer låtit sig höra utur djupa berg och blå kullar, stundom utur mörka grafwar och skogar, därest han hafwer gifwit dem swar, som något af honom där wille weta och frågat, och ingifwit folket, det så skulle wara rätt och tilbörligit(*), hwilket folket trodde altsammans wara utaf Gud; och äro sålunda därigenom wordne bedragne och råkade uti et wederstyggeligit afguderie. Såsom nu deras seder stråfwa emot Guds ord och thet klara Evangelii ljus, så föda de intet annat af sig, än idel mörker och willfarelse; som Augustinus han säger: At wara utan Guds ords sanning, är idel willfarelse: Therföre skolen j, som wiljen kallas Christne och, igenom Dopet samt Christi blod, ären närmare

re

(*) Sådan war den tiden de blinde Lappars wantro, tanke och öfwertygelse.

re komne, nemligen til en rått tro och sann Guds kånnedom, intet följa edra Fåders tro och lefwa utom det Förbundet j med Gud Fader, Son och then Heliga Anda uti Döpelsen gjordt hafwa, kommandes ihog, at j blifwit uti den råtta Winstocken Christo JEsu, incorporerade (*): Och som j hafwen af honom bekommit det hårliga Namnet, at j kallas Christne, så skolen j ock edert lefwerne derefter Christeligen stålla; Ty båra et Christeligit och Gudeligit namn och derhos ochristeligen och ogudeligen lefwa, det bår intet uti någor måtto öfwerens, utan går, som Apostelen Johannes Apoc. 3: 1. säger: Tu hafwer et namn at tu lefwer, men tu åst död, nemligen på Andeligit sätt, död i syndene; Therföre skolen j theßa Hedniska synder, såsom sjelfwa döden, djefwulen och helfwetis förgift, undfly, hwarifrån Gud strångeligen oß afråder, Jer. 10: 2, 3, 4. ther han säger: J skolen intet låra Hedningars seder; ty Hedningars Gudar åro intet annat, ån fåfänga, och kunna intet hjelpa. När jag nu mina Åhörare på detta sättet hade förmanat och underwist, och tilspordt dem å nyo, huru de sig hade betånkt: om de nu ånteligen wille öfwergifwa sina Hedniska Förfåders surdeg eller ej? Swarade the mig, af et spotskt och förhårdadt hjerta, med Jeremiæ Åhörare: Wi göre thet intet.

(*) Inympade.

tet. Och såsom nu hos största hopen, som så war förstäckad, intet förmaning wille hjelpa och ingen förbättring den gången war at förmoda; så wände jag mig til en Lapp i synnerhet, Ifvar Hansson benämnd, som intet hände, såsom de andra hans medbröder, få HErrans Nattward, förän jag reste til Enari, aldenstund han, af sina ärenders beställningar förhindrad, då intet råkade wara i Byen; hwilken jag kallade fram til den ändan, at undergå examen och Skriftermål, til hwilket han ock war resolverad; uti hwilken act, ibland annat, också inföll denne Spörsmål: Om ock han wille med deßa förbannade afgudiska styggelser afstå? då han swarade mig: Såsom de andre gjöra, så gör jag med, såsom de blifwa derwid, så blifwer jag med (*). Så swarar jag honom: at du förlåter dig på dina medbröder, hwilke allesamman äro skyldige til denna synd, och i synden, utan bot och bättring, begått HErrans Heliga Nattward, och derefter gått til sina förra synder igen; hwilket jag kan sluta deraf, at de dem med högsta flit förswara, och altså tagit HErrans Lekamen och blod, sig til ewig fördömelse och förtappelse; altså stjelper mera, än som det hjelper din sak, at du beropar dig på dina blinda medbröder; ty at en syndat och illa gjort haf-

wer

(*) Se ofwanföre Anmärkningen b.

wer och måste derföre lida sit straff, det hjelper intet honom, at undwika straffet, at han wet flera andra, som til straffet skyldige åro, utan det går som Christus säger: Then siäl som syndar, hon måste dö, thet är: hon måste så det ewiga, som timmeliga straffet undergå, så framt icke bot och båttring kommer därimellan: Therföre k. broder Ifvar Hansson, se dig wål före: tånk uppå, hwart tin siäl med tiden skal lända: Kom ihog, at Gud hafwer begåfwat tig med en lefwande Anda, hwilken på den yttersta dagen skal för sig sjelf en skarp råkenskap göra, och så lön, efter som han hår i werlden lefwat hafwer, anten wål eller illa: skjöt intet hwad dine medbröder ropa, hwilke för sina synders bemantlande och obotfårdighet skul, åro sakre blefne på Christi Lekamen och blod, och ätit och druckit sig sielfwom domen: Men laga du så, at din siäl kunde blifwa behållen och salig, hwilket sig lätteligen göra låter, om du dina Salighets medel rätt brukar, och til den himmelska Måltiden tig Christeligen bereder; hwilken Christeliga beredelse består 1. Uti en samwitsfyldig syndaånger och bekännelse, at du af hjertat känner och bekänner dina begångna synder, dem hjerteligen ångrar, begråter och tycker illa wara, at du så margfalleligen hafwer förtörnat din HErra Gud, som så god och

mild emot dig är och warit hafwer: 2. Uti en stadig tro och tilförsigt på Guds nåd och syndernas förlåtelse, för JEsu Christi dyra förtjenst, at du påminner dig fullkommeligen, tror och wet, at JEsus Christus, Guds Son, hafwer med sit lidande, med sin pina och död, gjort en fulkomlig betalning för dina, mina och alla människjors synder, fullbordat Lagen, och således frälst dig ifrån Lagsens förbannelse och den ewiga döden, Joh. 3: 16. 3. Uti en ny hörsamhet och lydno, och et mera gudeligit lefwerne, än som du för detta fördt hafwer, at du wänder igen at uppenbarligen synda och bryta emot Guds Lag och bod, och tager tig före, med all flit, at öfwa tig uti alla Christeliga dygder, både för Gud och människor; ty det gör intet tilfyllest (*), at Syndaren känner och bekänner sina synder och med trona tilägnar sig Christi förtjenst, Guds Nåde och syndernas förlåtelse, utan dertil behöfwes ock et nytt lefwerne, at människan ock håller sig ifrån sina förra bedrifna synder och beflitar sig om det, som är Gudi täckt och behageligit. hwartil Gud förmanar oß hos Esaiam c. 1: 16. När tu thetta gjör, och således til then Himmelska måltiden tig bereder, så har tin bedröfwade själ wißerligen at förwänta den trösten, at hon blif-

(*) Til en sann Christendom.

blifwer i JEsu Christi Lekamen och Blod, Guds Nåde, syndernas förlåtelse och den ewiga Saligheten delaktig; Therföre (emedan nu uti den Heliga Nattwarden, under det wälsignade Brödet och Winet, HErrans JEsu sanna Lekamen och Blod, Guds Nåde, syndernas förlåtelse och den ewiga Saligheten står dig til bods; och deremot, under denne förbannade bak-dörs dyrkandet, under dina Björne-sånger, Zeiter etc. står Guds wrede och onåde, timmeligit straff, den ewiga fördömelsen och helwetis eld) wil jag dig hafwa tilspord, hwilketdera du af deßa bägge, af alt tit hjerta, wil utwälja? Då swarar han mig, som tilförende: Jag håller thet af urminnes warit hafwer och mine Förfäder brukat hafwa (*). När jag nu sådant kort och obetänkt swar af honom bekom, kunde jag honom, med trygt samwete, HErrans Heliga Nattward ej administrera, utan griper til den fullmagt, Christus mig sin owärdige tjenare, gifwit hafwer, och under Binde-Nyckelens kraft: Alt thet j binden på jordene, thet skal wara bundit i Himmelen, eller: Hwilkom j behållen synderna etc., sluter honom ifrån HErrans Nattward; tänkandes, at thet är intet lofligit taga brödet ifrån Barnen och kastat för hundarna, hwilket HErren JEsus i Matth. 7. strängeligen för-

(*) Se Anmärkn. b.

förbjuder, ther han säger: J skolen intet gifwa hundomen thet heligt är, och j skolen intet kasta edra pärlor för swin.

Dagen derefter, som war d. 16 Febr. tog jag mig före, visitandi gratia(*), 1. Uti min Wärds, Per Johanssons, Koja, den förbannade bak-dören at igenspika, proberandes, om han det gerna lida och undergå wille, hwilken, på utwärtes sätt, lät wäl märka, lika som han dertil wille samtycka; dock likwäl, mig owetandes, conspirerar han med en Ryße, Michel Låske benämnd, huru samma bak dörr kunde igen öpnad blifwa, hwilken, twifwels utan, lofwar det at practicera; aldenstund han, nemligen Låske, uti min absence, öfwerste full och drucken stormar in i min Koja och sparkar samma dörr sönder; styrkandes således honom och flera andra, uti sin förra ondsko. Hwilken dörr när jag såg öpnad wara, spörjandes hwem det gjort hade? Swarade Wärden; Michel Låske. Då lät jag å nyo samma dörr igenspika och om morgonen bittida Michel Låske inkalla nykter; frågandes honom, hwadan han den fullmagt fått hade, at nederrifwa och kullslå det jag Gudi til ära och de blinda Lappars själars Salighets bästa, hafwer welat upbygga; trotandes honom at han wille dersamma, uti min närwaro tentera, som han tilförene uti min

(*) Meningen är: under hus-besök.

min absence, gjorde, nemligen stiga fram och sparka denna dörr sönder, så at jag sielf finge påse; då fälte han modet och bad om förlåtelse, hwilket dristiga bofwe=stycke jag honom med sådan condition tilgaf, at så framt Hans Kongl. Maj:t i Swerige, som hafwer i Österbottens och Wästerbottens Lappmarker, så uti Religions, som Jurisdictions-wäsendet at råda, wil gifwa sin rätt efter, sakta kan jag låta fallat; warnandes honom derjämte, at han derefter med sådant wäsende wille hafwa fördrag, betraktandes, at af sådana orsaker plägade gemenligen flyta Krig och Örlig Potentaterne imellan, så framt icke sådane djerfwe bofwar och undersåtare i tid blifwa straffade. Derefter 2. låt jag bjuda, lika som jag wille samma dörr, uti Länsman Hendrich Hanssons och så bort åt uti flera andras Kojor igenspika. Hwilket när Länsman förmärkte, samlade han hela By=laget ihop i sin Koja och gjorde mig motstånd; hwilket när jag förnam, låter jag så detta propositum stadsa, som hela handelen i förra terminis bero; fruktandes för den stora lifsfara, som de mig til åfwentyrs hade tilfogat, så framt jag hade bröstgånges gått uppå dem; recommenderar altså hela handelen i Guds händer til en behagelig tid, til deß Justitiæ-Administratorerne, på Hans Kongl. Maj:ts wägnar, i denna sak behagade mig

handen

handen räcka, hwilket de gode Herrar och Män året derefter gjorde, och befaller imedlertid hela Byen i Guds beskydd både til lif och siäl, och reser der ifrån til Skogs-Lappmarkerne, hwarest jag fick weta, at bemälte Länsman (som alt ifrån den tid, jag detta Christeliga werk begynte drifwa, warit min störste antagonist och förföljare) hade de argaste Trumb-Karlar bragt åstad, mig fattiga Prästman, för höga Öfwerheten på det högsta at anklaga, och practiserat den ena tiden, som andra, intra, som extra Forum competens (*), förmedelst sin lögnagtiga tunga, at bringa mig ifrån lif och lefwerne; hwilket wäl hade kunnat hända, så framt den Högste Guden, förmedelst sina Heliga Änglars beskydd, mig, sin ringaste tjenare, icke hade underligen kringhwärft och bewarat. Ty d. 28 Februarii, ejusdem anni, då jag kom til Kittka, och dersammastädes fick weta, at några Lappar hade rest til Kiemi Härads-Ting, at öfwer den oförrätt, som jag i en och annor måtto skulle hafwa dem tilfogat, sig at beswära; då föll jag, af betraktande, at jag hade en god sak at påstå, orosandes för Gud, å mina syndiga knä, och ibland andra mina böner, tillika med Församlingen, som då tilstädes war, stälte en innerlig bön til Gud för mina fiender:

at

(*) Så utom som inom Laga Domstol.

at HErren Gud wille gifwa dem en sann ånger för deras ondsko, och för deras synder en hjertans plåga, och förlåna dem et wänligit och fridsamt hjerta, såjandes, med Stephano: HErre tilräkna them intet deras synder, utan häldre förlåt dem, ty de weta intet hwad de göra. Skyndade jag mig altså ifrån Kittka med det fortaste jag kunde, hemåt, i den akt, at icke allenast den lyckan mig wederfaras måtte, jag kunde få helsa på mina fiender i det Foro, de hade årnat stadna, utan ock liberera mig ifrån den suspicion(*), som min Nådige Öfwerhet, til äfwentyrs, kunde til min Person draga, såsom jag skulle wara skyldig til de Beswär, mine Weder-Parter för den Lofl. Rätten hade at andraga, så framt jag skulle mig undandraga och absentera. Men såsom mig hände i rättan tid hemkomma, så månde jag ock dagen efter på rättan Tings-dag uti Kiemi Länsmansgård, mig, dock ostämdan inställa, hwarest mine Weder-Parter ifrån Kittka, Mansälkä, Sodankyle och Sombio woro församlade; wiljandes gerna weta, hwad för nya tiender de hade med sig at föra. Då kom den ene efter den andra fram med sådana grofwa beskyllningar, at om de hade warit sannfärdige, wore jag intet wärdig at stiga i min Predik-Stol, eller hade sammet, det

(*) Urskulda mig från den mißtanka.

det at gjöra; men, såsom de hwarken uti en eller annan Bewärs punct kunde bewisa, eller öfwertyga mig, dem någon oförrätt hafwa tilfogat, måste de stecka pipan i säcken, och gå med skammen tilbaka. Derefter fogade jag den Lofl. Rätten tjensteligen at förnimma, ingen annan orsak wara, hwarföre de mig fattige Man, hata och förfölja, och med sina klagomål den ena tiden efter den andra på det hästigaste angripa, än at jag, i HErrans Namn hafwer tagit mig före, deras widskeppelser och afguda-dyrkan at förstöra; hwilket består uti Zeitar, Björn-sånger, Ren-helge etc. dem de under den ena bak-dören uti sin Koja föröfwa, hwarifrån de ingalunda gå wilja; emedan deras Förfäder så brukat hafwa, utan denna förbannade gamla surdegen med högsta flit och nit förfägta hwarföre Domaren, Sal. Jacob Josephsson, dem alfwarligen warnade; bjudandes dem med all widskeppelse, så i Sodankyle och Sombio, som de andra Byar at afstå, wed högt straff tilgörande, i synnerhet med den ena dörrens, på deras Kojor, öppnande; säjande ibland alt annat: Thet skadar intet, om j hade 10 hol, men intet någon tjenst eller dyrkan der under. Af hwilka ord de hade en del framfört och en del uteslutit, när de ifrån Härads-Tinget wände tilbaka til Sodankyle; förglömmandes

uti

uti sit hjerta de orden, som woro dem emot: At de ingen tjenst eller dyrkan derunder bruka skulle, emedan de förmärkte, at denne handelen gick dem under ögonen, och war deras wanliga bruk något förnär talt; men de andre orden fritt utalt och bekänt för de hemmawarande Lappar: At Domaren hade gifwit dem befallning, fast de wille bruka öfwer 10 hol, förblommerandes dermed sin sak och styrkandes sina medbröder uti deras förra wantro, så at ock Hans Andersson (som lofwade året tilförene afstå med detta widskeppeliga bak-dörs öpnande, då han uti Enari inträdde uti äktenskap med Nils Sajassons Dotter) igenom denna deras falska och lögnaktiga berättelse, är blifwen permoverad(*), at rygga sin lofwen, han uti Enari utfäste; och altså brukat denna förbannade seden så derefter, som tilförene. Hwilket när jag året derefter Anno 1670, då jag tog den Heliga Skrift och Bibel med mig, aldenstund det blinde Folket icke wille tro hwad jag tilförene för dem memoriter(**) och utan bok för dem prädikade förnam sant wara, tog jag honom i Skrift och skur, hotandes honom at wilja för Höga Öfwerheten anklaga, utan ock för samma orsak skuld ifrån HErrans Nattward sätija; då skjöt han skulden på Anders Hansson, från Sodankyle, och

(*) Bewekt. (**) Utur minnet.

och Olof Terkwonen, ifrån Sombio, som sådana tiender ifrån Kiemi Härads-Ting med sig bragte, at Domaren skulle hafwa gifwit befallning, at bruka så detta och flere andra hol. Då swarade jag honom: Nej, thet hänger intet så tilhopa, som the förförare berätta: det är wäl sant, at Domaren sade: Om de brukade 10 eller flere hol, thet skadar intet; men thet förbödd han, wid straff tilgörande, at ingen skal bruka någon tjenst eller dyrkan derunder, hwilka ord de illistige förrädare hafwa dölgt och hällit inne med sig, tig och flera andra således at förföra, hwilket ock några Kiemi Bönder, nemligen Per Pajais och Olof Knutsson, som då woro i Sodankyle, och året tilförene wid samma Härads-Ting, med mig sannade, at Domaren hade sådane ord fält, som förr sagt är; hwilkas munteliga bekännelse, när Hans Andersson och hans Fader hörde, tyckte de mägta illa wara, at de så woro förförde, och ångrade af alt hjerta, at de så lätteligen sin lofwen ryggat och större tro til Lapparnes owissa Relation (*), än til min helsosamma admonition (**) ställt hade, och lofwade med all widskeppelse och afguda-dyrkan så uti detta som alt annat, efter den dag afstå, och hålla sig stadigt til den lärdom och Gudstjenst, jag dem

(*) Berättelse.
(**) Förmaning.

dem mände förehålla. Hwilket när största hopen fick höra, blefwo de lika såsom rasande och wille gjerna, om de hade kunnat, så wäl mig, som Hans Andersson upsluka, och i synnerhet förwägrade mig skjutsfärd, at jag intet skulle komma derifrån längre fram; hwartil jag swarade: må göra, thet är mig kärt och, kan ske, utaf Gud försedt, at jag skal sitta stilla och intet så fort resa ifrån Byen, som tilförene skedt är, at jag får desto längre bruka mit kall och predika för Eder mera Lagen än Evangelium: mig tycker, at j behöfwen det wäl, ty j ären ännu intet komne til Guds rätta kännedom, aldenstund j intet det, som Gudi, utan det, som djefwulen tilhörer, med största flit och nit förswaren: så framt j icke welen afstå med edra hedniska och djefwulska seder, så må j wara försäkrade, at jag eder icke allenast ifrån HErrans Nattward sluter, utan ock, hwad det ewiga straffet widkommer, försäkrar, at j blifwen ewinnerligen förtappade och fördömde och skolen liggasom slagte-får uti helfwetis afgrund, hwilket jag wil eder, om j eljest intet tro, af den Hel. Skrift bewisa, och slog så upp Cap. Apoc. 21: 8. för dem; där står, at alle trollkarlar, afguda-dyrkare, lögnare, otrogne etc. skola hafwa del i den sjön, som brinner af eld och swafwel, så framt de icke göra bot och bättring. Och ehuru jag dem således i tid

och otid straffade, så war lika godt, som man hade kastat watten på en gås; ty några dagar efter, bittida om en morgon, gick hela Byen tilhopa, at hålla ting, hwarest så beslöts, at de så härefter, som för detta, wille behålla det af ålder warit hafwer och deras Förfäder brukat hafwa; hwilket beslut Anders Hansson, med sina 2:ne Söner, Hans och Anders Andersson, ingalunda wille undergå eller dertil samtycka, utan skilde sig aldeles ifrån detta deras wrångwisa Concilio (*), och sprang Hans Andersson på dören, lemnandes hela hopen qwar, och uti samma springande kom i min Koja, då jag ännu låg i min nattsång, dock uti dwala, så at jag hörde hwad folket talte, sägandes af ifrigt mod: Nu är så beslutit, at alle andre wilja bruka den gamla Seden, men jag hafwer mig aldeles derifrån wändt. Hwilket när jag hörde, språng jag upp ifrån min nattsång och med det forteste, jag kunde, klädde, med reverence sagt, mina paltar på mig, och widare Hans Andersson tilsporde, huru nu uti deras ting war beslutit? Tå swarade han mig med samma formulair, som förr sagt är; tilläggandes deßa orden: HErren Gud hjelpe och uplyse mig. Då blef jag utöfwer de andra något förifrad och mißlynt, tänkandes hos mig: At nu har wißerligen

(*) Möte.

ligen diefwulen warit Archipræses (*) uti deras Collegio; hwarföre wil jag, i HErrans Namn försöka, om icke Guds magt och hans ord allena är mägtigt fördrifwa djefwulen, med alt sit anhang. Låt altså kalla Folket tilhopa, at hålla sin Gudstjenst, förmanandes dem gifwa grann akt uppå orden, och begynte Gudstjensten med denna Sång: O! HErre Gud af Himmelrik, wi må thet alle klaga etc. uti hwilken wisa jag stundom stannade, der de mustigaste ord förekommo, med hwilka jag stöter dem på deras andeliga sår och bölder: sedan predikade jag efter wanligit bruk, om wår Christeliga Catechismi Hufwudstycken samteligen, och om det Första Bodet i Guds Lag besynnerligen, dock alt på det kortaste, jag kunde. Efter predikan sjunger jag åter denna Psalm: O! HErre Gud, tin Helga Ord hafwa förgätne legat etc. Förmanandes som tilförene, gifwa grann akt uppå orden. Efter fullåndad Gudstjenst, stiger jag upp och spör hela Församlingen til: Är nu någon af denna stora hopen, som wil af hjertat wända sig til HErran Gud, göra en sannskyldig bot och bättring, hålla sig til then rätta Christeliga läran och Gudstjensten, och wandra i et nytt Christeligit lefwerne, honom skal wederfaras nåde och barmhertighet, han skal få

 HEr-

(*) Förnämste Ordförande.

HErrans Nattward, Nåde och syndernas förlåtelse(*), timmelig wälsignelse och den ewiga Saligheten. Tå kom Hans Andersson uti fullt lopp framdragandes, derefter hans Fader och Broder, Anders Andersson, hwilken grep til sin A, b, c Bok, den jag honom tilförene skänkte; såjandes: Denne är min Trumba. Och en Lapp, Nils Olofsson benämnd, som dagen tilförene med deßa wederstyggeliga willfarelser ewärdeligen loswade afstå, hwilka jag, efter utloswad bättring och handsträckning, med utsträkta armar famnade, och med uträkta händer tackade HErren Gud offenteligen, at jag genom Guds magt, hade 4 Själar ifrån djefwulens snaror frälst och Gudi lefwererat, hwilka jag förmante, at de med sannskyldig bot och bättring dagen efter wille bereda sig til HErrans Högwärdiga Nattward, den jag af et gladt hjerta wil wara resolverad dem at Communicera(*); såjandes derjämte til de andra, som intet wille låta draga sig til omwändelse: J må då göra, som Er lyster; wiljen j intet wända eder til Gud; lyster det eder at ännu längre bola med Satan; j sån wäl med tiden se hwad j winnen derpå, nemligen

(c) Auctoren hade nogare uttryckt denna meningen om han sagt: „Om någon wil omwända sig til HErran, han skal igenom Trona på JEsum få sina Synders förlåtelse och stadfästelse på sin Synda-förlåtelse igenom HERrans Nattward:

(*) Meddela.

ligen timmeligit straff och helwetis eld; och satte mig dermed ned. Då kom tumult i Kojan imellan dem; säjandes sins imellan: Efter wåre medbröder hafwa omwändt sig och gått ifrån thet af ålder warit hafwer, hwarföre må wi intet gjöra thet samma; kom altså den ene efter den andra fram, och lofwade öfwergifwa den gamla Surdegen och alla djefwulska offer-ställen, som under Sodankyle lydde, såsom Medaxen, Kienges, Orajerfven, Sari, Ruoparf, Pons, Renges, Orajerfwen och Pyhäjerfes, räckandes mig hand, och annamandes HErrans Hel. Nattward derpå, och således måste djefwulen gifwa tapt och Guds ord behålla segren, då HErren Gud hade omwändt Sodankyle d. 10 Januarii 1670.

Dagen derefter begaf jag mig til Sombio, dårest mig kom före i en dröm om natten, at jag skulle föda barn, så at deß händer den ena på högra och den andra på wänstra sidan om lifwet, hwar med sina 5 fingrar en rund tid utèstodo och liter derefter gåfwo sig tilbaka igen; hwaraf, som mig tyktes, jag hade en stor sweda och wärk, lika som en hafwande Qwinna plägar ha, när hon skal föda, och wißte mig ingen råd, huru jag denna smärta skulle öfwerwinna; då begynte jag i samma dröm, lika som bedja och åkalla HErran Gud om hjelp, at om det

skal änteligen därtil gå, at jag föda skal, jag då måtte föda et helt och fulkomligt barn, hwilket ock tyktes ske, så at omsider hela ord kom ut igenom min mun, hwilket skedde om morgonen bittida inemot dagningen d. 11 Januarii (d). Hwilken dröm, när jag wak-

(d) Författarens nit för Gud och sanningen gifwer det Historiska i denna dröm all trowärdighet. Deß mystiska tillämpning synes wara så mycket oskyldigare, som han icke innehåller något nytt och med Skriften stridande, såsom drömarenas i wår tid, utan följer den liknelse, under hwilken en sann omwändelse i Joh. 3. föreställes, och icke skedde för utan efter en händelse wid detta Folkets bättring, som gaf närmaste anledning, at med drömen förena andeliga ting. Lemnom, at anleduingen och fortsättningen deraf warit helt naturlig; utgången tyckes dock wisa, at i denna dröm war något Gudomeligt. Förmodeligen har här tilgått efter Salomos tanka: Ther många omsorger äro, ther komma drömmar. Pred. Bok. 5: 2. Til äfwentyrs har Auctor dagen förut, med et upriktigt Herda-bekymmer, fäst sina tankar wid den nya födelse, som Frälsaren fordrar af hwar oomwänd Syndare, och på den Själafödelse med ångest, som Paulus omtalar och en trogen Herde tilhörer, hwilken öfwerläggning den följande Natten i naturlig ordning förorsakat Tuderi dröm; derunder Gud behagat hugswala hans bekymmer och upmuntra, at oaktadt alla förekommande hinder, arbeta på den frukt han sedan i denna wingård skördade. Waktom oß allena i slika fall, at icke tilskapa några nya uppenbarelser, sedan Prophetien är beseglad: Wi hafwe Mo-

waknade, föll mig underligen före och gaf mig sådana tankar, såsom han skulle hafwa något synnerligen at importera (*); refererar altså, så snart jag stod upp, samma dröm för min Klockare; frågandes honom, hwad det månde betyda? Swarar han mig: Gud wet, jag förstår mig intet derpå. När jag som bäst tänker hit och dit och wärmer mig för elden, kommer Länsman Hindrich Hansson in och helsar god morgon, hwilken jag beder sitta ned och begynner förtälja honom nya tiender ifrån Sodankyle; säjandes: Nu hafwer Sodankyle omwändt sig til HErren Gud och emottagit den Christeliga läran och rätta Gudstjensten, bekänt och afsagt sina förfäders afgudiska widskeppelser och låfwat härefter wandra i et nytt lefwerne för Gudi och människom, och derpå annamat HErrans

ken och Propheterna, hörom dem: at wid drömar hwarken wara förhastige eller senhjertade til at tro: at noga pröfwa all ting och utwälja hwad godt är; på det wår tro icke måtte stå på människelig wishet, inbillningar, syner och drömar, utan på Guds kraft. Föreställes oß uti en dröm något hälsosamt och med Guds goda wilja öfwerensstämmigt; hwi kunne wi icke anse det, som en wink ifrån den Allseende? Märke wi deruti något ondt och syndigt, låtom det påminna oß, at icke om dagen med syndiga tankar och werk, sjelfwe bereda oß en syndig natt.

(*) Innebära.

Högwärdiga Nattward; altså wore ock önske- ligt, ja rätt och tilbörligt, såsom j hafwen i winter öfwergifwit edert gamla boställe och flytt på et nytt rum, at j ock wilje öfwer- gifwa den gamla, som består uti allehanda widskeppelse och afguda-dyrkan, och hålla eder til den rätta Evangeliska läran och rätta Gudstjensten, som består uti Guds ords hö- rande, uti Bön och Tacksäjelse til Gud, etc. och at j tagen eder före et nytt och behageli- git lefwerne. Då springer ofta bemälte Läns- man up, och, utan någon försyn, med smål- lande händer, stiger mig inunder ögonen, säjandes: Thet skal aldrig ske hwarken nu eller härefter, och språng med detsamma på dören; då sade jag, at Klockaren, Kyrk-wär- den och flere påhörde: Wißerligen måtte denne Mannen wara det barnet jag föda skal; ty måste man gå der i Byen warligen til werka med saken; jag fruktar, at här äro flere djeflar, än Lappar; tog altså mig före, i HErrans Namn, uti summe-wis at Pre- dika om de 5 Catechismi Hufwud-styckens, och i synnerhet skärpa Lagen, uppenbarandes dem deras grofwa synder och wälförtjenta straff, hwilken Lagsens Predikan, om det Första Bodet, så mycket werkade, at en Lapp Olof Lurfwo benämd, som året tilförene, wid Kiemi Härads-Ting, mig på det häftigaste anklagade, intet kunde denna läran hwarken

hö-

höra eller lida, utan midt uti Predikan med wridande på hufwudet, sprang på dören och kallade de andra med sig (hwarutaf jag lätteligen kunde sluta, at han större lust och kärlek til den gamla djefwulska surdegen, än til den rätta Christi läran och sanna Gudstjensten drog): tå sade jag: then som hafwer öron til at höra, han höre; hwilken Lapp strax derefter Gud Alsmägtig straffade med blindhet, så at han nu ej mera se kan, än en sten, eller, utan ledsagare, någon wärt komma (e). När jag nu för detta hårdnackade

 Fol-

(e) Märken dock härwid alle I, som uppenbarligen Gud förgäten och sök'n förföra andra til at deltaga uti samma Nådes förakt, med hwad tålamods och mildhets rikedom Gud låckar Eder til bättring: eller gjorde denne Lapp mera ondt än I gören, då I bruken Pharaos tungomål: Ho är HERren, hwilkens röst jag höra skal? och lefwen efter bespottarens falska tro: Det är förgäfwes, at man Gudi tjenar: Wi behöfwe intet frukta HERran. Låten detta eftertänkeliga exempel, som ingalunda kan anses för en tilfällighet, erindra Eder, at den Alsmägtigas hand ännu icke är förkort, at med blindhet slå Sodomitiska bespottare: At ännu en gång wisa sin Heliga Läras Gudomelighet, igenom sina fienders timeliga näpst. Men har än Barmhertighetenes Fader denna behageliga tiden tålamod med Eder, sen til, at han icke en gång bortrycker och är så ingen förloßare mer. Bewisen dock Eder arma själ den öma skyldighet, at I icke, medelst framhärdelse i synder, sjelfwilligt kasten Eder un-

Folket så når 14 dagar mera Lagen ån Evangelium Predikat hade, och intet båttringstecken förnam, låt jag mårka, såsom jag wille resa derifrån; emedan tiden begynte lida, til min egen Församling i Enari, hwarest mine Åhörare Guds ord med gladt hjerta emottogo, thet gerna hörde och i et ganska godt hjerta behöllo, och båro frukt med tålamod. När Länsman thetta hörde, sade han: wil tu tå intet gifwa oß HErrans Nattward, förr ån tu reser til Enari? Swarades honom: Huru skal jag gifwa eder HErrans Nattward så långe j åren obotfårdige och i syndene döde; emedan den Öfwerste Själa-Herden Christus det strångeligen förbjuder Matth. 7: 6. ther han säger: J skolen icke gifwa hundomen thet heligt år och edra pårlor skolen j intet kasta för swin. Äre wi då, sade han, hundar och swin? Swar: Ja, Gud båttre så wist! men icke naturlige bandhundar, som skjälla eder fogel och gråskin, utan, liknelse-wis, talt, andelige hundar,

der de We, som i Esa. 1: 4. utsägas öfwer dem, som försmåda den Heliga i Israël, och den wrede, som åndteligen af Himmelen skal warda uppenbar, öfwer alla dem, som icke kånna Gud, och dem som olydige åro wårs HErras JEsu Christi Evangelio, hwilke pino lida skola, det ewiga förderfwet af HERrans ansigte och af hans hårliga magt. 2 Theß. 1: 8, 9.

dar, som utaf satans ingifwelse, förfölja, skjälla och sättja eder up emot Guds ord, then rätta rena, och sanna Gudstjensten: J ären också swin, nemligen sådane, som hafwa eder uti kjötsliga lustar så fördränkt, at j inter kunnen gifwa akt uppå ordet, utan låtit fara in genom det ena örat och ut igenom det andra, therföre kan jag intet med tryggt samwete administrera eder HErrans Nattward, förän j, genom Thens Helge Andes uplysning och en salig-gjörande tro på Frälsaren JEsum Christum, blifwen til en sann bot och bättring dragne och til Gud omwände, hwarom j skolen af alt hjerta bedja HErren Gud och säga med David, af den 51 Psalm. HErre skapa i mig et rent hjerta och gif i mig en ny wis anda. item. Omwänd mig, HErre, så blifwer jag omwänd: ytterligare uprepade jag å nyo dictum Christi(*): J skolen intet gifwa hundomen thet heligt är, etc. för Länsman utaf Bibelen, upslog och las, at han desto bättre måtte tro Guds klara och egna ord, om han icke wille tro hwad jag memoriter derom talte; då swarar han mig med spätska ord: du får säja hwad du wil, jag kan intet läsa i bok. Hwarföre jag nödgades taga mig en bok-lärd Lapp, ifrån Enari, Johan Olofsson benämd, som icke allenast detta dictum scri-

pturæ,

(*) Christi utsaga.

pturæ, utan och dictum Apoc. 21: 8. för honom utaf Bibelen uplas, låckandes honom dermed til tron och omwändelsen, men alt förgäfwes. Åter säger Länsmannen: än om wi dö emedan tu är i Enari och få intet HErrans Nattward deßförinnan, huru wil du det förswara? Då swarade jag: om j änskönt skulle genom den timmeliga döden afsomna, det rår jag intet före, utan HErren Gud, som hafwer satt menniskan et mål före, öfwer hwilket hon icke gå kan, hwaruti-innan skjer Guds gode och behagelige wilje: j wiljen, at jag skulle gifwa eder HErrans Nattward, som åren andeligen döde uti synden, och intet wiljen af syndenes sömn upstå, derutinnan gjorde jag mig delaktig af Edra synder, således droge utöfwer mig Guds wrede och förbannelse, hwarom står i Jerem. 48: 10. Derjämte skulle j ock blifwa skyldige til den ewiga döden; ty then owärdeligen äter af thetta Bröd eller dricker af HErrans Kalk, han blifwer saker på HErrans Lekamen och Blod och äter och dricker sig sjelfwom domen etc. 1. Cor. 11. Hwarifrån HErren Gud mig och eder nådeligen beware! Hwarföre är bättre, at man hafwer thermed något fördrag och recommenderar hela saken Gudi i wåld, som wil ingen syndares död, utan at alle skola blifwa salige och lefwa, som omwända och bättra

tra sig, och sättja sin tro och lit til honom: Wiljen i det göra, så skal jag finnas så wil-lig, som skyldig, eder HErrans Heliga Natt-ward communicera; hwar ock icke det, så nödgas jag hela Byen ifrån HErrans He-liga Nattward utesluta, hwilket jag ock gjor-de, när jag märkte, at der war ingen bät-tring at förwänta, och reste i HErrans namn, derifrån til Enari, hwarest jag, tillika med Församlingen, orosad för Gud, hwar dag bad HErren Gud icke allenast för Sombio By, utan ock Skogs-Lapparne, som woro ifrån den rätta Tron och sanna Gudstjen-sten widt afkomne, at HErren Gud, genom sin Heliga Andes uplysning, wille dem til en sann tro kalla och på rätta Salighetenes wäg ledsaga; til hwilken ända jag en särde-les bön stälte, som så lyder:

O! HErre, barmhertige Gud, wi äre wißerligen tit folk, nämnde efter tin enda kä-ra Son, wår HErra JEsum Christum: Förlåt synderna, och straffa dock likwäl med tit egit och faderliga ris, och tilståd icke den illistige ormen och Själa-mördaren, djefwu-len, med den lilla hjorden, som tu uti Lapp-marken til trona kallat, och uti en wild öken, tig at tjena satt hafwer, så grufweligen rasa och tyrannisera, som han in til detta gjordt hafwer, i det han har slagit dem med blind-het och förmörkat deras hjerta, hog och sin-

ne,

ne, så at de ifrån den rätta Christeliga tro-na äro affalne, och långt afkomne ifrån det lefwernet, som af Gudi är; lockandes dem med allehanda bedrägeliga tekn och werk, at fly til de dumma afgudar, at de intet hafwa någon kärlek til sanning och salige blifwa; men, utaf blindhet, försmåda Nåda-stolen JEsum Christum, och, genom satans upägg-gelse satt sig emot Hans Heliga Evangelium och then rätta Christeliga Låran: Therföre, O! trefaste Gud, tag bort täckelset, som hänger för theras hjerta: uplys theras ögon, at the måge känna tig, sannan Gud, och then tu sändt hafwer, then sanna Messias och werldenes Frälsare JEsum Christum: Hjelp, HErre Gud, at de måge blifwa uplyste, then rätta wägen igenfinna, och alla Hedniska, ja, djefwulska uppenbarelser öfwergifwa, och thet förbundet, the i döpelsen gjordt hafwa, genom en sann bot och bättring förnya, hwar dag sig i strid emot synd och djefwulen öfwa, och en hjertans begärelse til then ewiga och enfalliga sanningen bekomma, och derutinnan med oß och alla utkorade in til ändan emot djefwulen och alla helfwetis portar stånd-aktige blifwa! Det höre Gud Fader, Son och then Helige Ande! Amen.

När jag nu ungefär för 3 weckor hade uti Enari drögt, länder en Lapp ifrån Sombio, Per Mattsson benämnd, therhän med hans Hög-

Högw. Landshöfdingens, Wälborne Herr Graans (*) skrifwelse, angående Nya Skatt-låagningen, som skulle gå igenom natt och dag til Befallnings Man Wälbetrodde Arendt Grape; spör jag honom til, huru med honom och hans medbröder i Sombio nu tilstodo: om de hade tänkt at wända sig til Gud eller bola med satan, som tilförene? Swarar han mig: emedan jag förnimmer, at du min kära Skrift-Fader hafwer rätt at påstå och råder oß til det som godt är; sökandes thermed, som du tilförene ofta sagt hafwer, Guds ära och wåra Själars ewiga Salighets bästa; så wil jag ock tin trogna förmaning och hälsosamma råd gerna emottaga, och mig i HErrans Namn til Gud omwända, och öfwergifwa then gamla Hedniska surdegen och djefla-dyrkan: HErren Gud förlåte mig mina grofwa synder, och uplyse mig fattiga man med sin wärdiga Heliga Anda! Mine medbröder må göra, som de wilja. Dagen derefter gjorde jag för honom en innerlig tackságelse til Gud, uti Kyrkan, som hade hördt sin Christeliga Församlings bön

(*) Johan Graan, Landshöfdinge 1653, öfwer Wester-Botten, och 1654 tillika öfwer Öster-Botten; men 1660 allena öfwer Torná Gebiet och Öster-Botten, hwarmed likwäl år 1665 den 15 Febr. Wester-Botten andra gången under honom förentes. Affatt 1678 och död 1679. Se Adel. Matrik. Tom. I. pag. 370.

bön och honom omwändt, och immerfort tillika med Församlingen bad för de andra, at HErren Gud wille ock theras förstånd upplysa och på rätta salighetenes wäg lesdaga, hwilket ock hände. Ty när jag tillika med Justitiæ Administratorerne Cronones Befallnings Man, Wälbetrodde Arendt Grape, och Herr Lagman Wälb. And. Plantin, lände til Sombio d. 2 Martii ejusdem Anni, tilsporde jag ofta bemälte Pehr Matsson, om han hade hållit sin lofwen, han i Enari utfäste, derest han utlofwade bot och bättring och sig til Gud omwända? Då lät han icke allenast härutinnan en stor frimodighet påskina, mant och omant bekände, hwarest han och hela Sombio komma tilhopa, at consulera satan, nemligen wid Subbi Träsk, och hwaruti deras afguda-dyrkan består, nemligen icke allenast i den ena bak-dörens öpnande och Björne-sånger, utan ock uti offrande, sjungande och trollande (*).

Hwad först offrandet widkommer, så består det af 3 ting, först af en Sten, hwilket de kalla Zeit eller Rå: til det 2:dra är brede wid Stenen et Trå upsatt, likt en Båt-Kjöl, den de kalla Hyden wenet, det är, Blå-Kulla-Båt, och wid annat namn, Lista murit, Tillitelses tråd: Til det 3:dje, af sjelfwa tjensten eller dyrkandet, hwilket de kalla

Rucce

(*) Läs ofwanföre Anmärkningen a.

Kucce, det är, ödmjukhets och äras tilbjudelse, som sker med idkesamt frågande eller lotrande; Ty när Lappen börjar denna sin äretjänst at bewisa, tar han myßan utaf sig och lägger denna Sten uppå sin hand och talar sin Gud til med deßa formalier: Nu rörer jag tig med största ödmjukhet utaf titt heliga rum och lägger tig uppå min hand, och beder utaf tig (hwad det då hälst wore och heta må). Och när han uti denna sin bön nämner allehanda ting och et i sänder begärar, så frestar han imedlertid, om han kan få handen upp, tillika med Stenen, ifrån marken; Får han intet handen upp, utan blifwer altid tyngre, så har han intet förhoppning om det han den gången begärde; derföre begärer han åter annat, 3:dje, 4:de och så bårtåt, allehanda nödtorfter, ware sig rikedom eller annat, och han på sistone råkar på det han af sin gud hafwa wil, tå blifwer Sten, fast han wore, huru stor, lätt, at handen stiger upp ifrån marken; men så länge Afguden intet wil swara, blifwer handen tung, fast stenen wore huru liten: Och när han hafwer fått det swaret, som honom behagar, säger han: Du är min Gud, eller, så, så, min Gud; och när han hafwer fått, hwarpå lotten föll, då spör dyrkaren å nyo, hwad Guden wil hafwa til offers? och när afguden nämner, at han wil

hafwa det eller det, så skal han skaffa honom det samma, ware sig får, hind eller wild Ren, get, bock, &c. som han nämner, anten lefwande eller dräpit djur. Och när han wil eller önskar, at han skal hafwa lefwande offer af deßa bem:te kreatur, då uprättas usi brolti murit, et nytt Tillitelses-tråd, hwarwid de det lefwandes offret binda, och, efter långt tal, drifwat med yxan i skallen, smörjandes både träet och sten, med samma djurs blod; och när de kiöttet kokat hafwa, skifwa de små betar, bundna på wredne ris-qwistar, och hänga dem på samma trä. Derefter gå de sielfwe til måltids och äta af samma kiött; hwaraf om något qwar blifwer, så måste de intet det med sig bortföra, utan, med hud och ben, qwarlemna; ty det är så djefwulens wilje. Men, om så händer, at de hafwa någon Ren fält eller skutit, som afguden sig sielf erkändt hafwer, så måste de deraf intet mera åt afguden offra, än hjärnan, skinnet, pannan och hjertat; och när de ifrån det (*) heliga rummet hemkomma, då måste de intet gå genom rätta, utan genom den förbannade bak-dören, hwarom ofta tilförene rördt är; och när de komma hem, så skal dem til öfwerflöd särdeles mat lagas, fast de ehuru mycket tilförene hade ätit wid offer-stället: därefter fara de

til

(*) I deras inbillning.

til nodekeino eller Renfånge, besynnerligen Bartholomei tid, då de råka de andra, lika som de hade gjordt et wißt förbund med hwarandra, uti den goda förhoppning, at de skola hafwa en god lycka, efter de således sin Gud blidkat hafwa.

Hwad 2:o Trollandet widkommer, så är til den ändan inrättad särdeles Trumba, den de Kannus kalla, öfwerdragen med Renskin, hwarpå äro med Albarks-saft och Ren-blod åtskillige Characterer, fisk, får, råf, Mård, Utter, Ren, Björn och andre djur lika målade, och Consilium diabolicum (*), åtskillige Blåkulle-rum, där de med satan bola omkring bräddarne, med särdeles namn och ziffror noterade (**), så at på högra handen äro satte de Zeiters rum, som til deras egen by lånda, och på wänstra sidan, som de andra byarna tilhöra. När han nu, förmedelst detta upfundne satans redskap, wil söka någon hjelp, så begynner han först at lanla eller sjunga, som består af wißa ord, hwilke mig ännu äro obekante; med hwilket lanlande han far så länge fort,

(*) Djefwulskt Rådslag.

(**) Denna målning föreställes här hiskelig, hwilket den ock i Theologiskt hänseende förtjänar; men sakens rätta sammanhang beskrifwes utförligare af *Knuud Leem* i deß Laplands Beskrifwelse, och af Probsten *Tornæus*.

at lott-instrumentet stadnar på et wißt rum på Trumban, anten på får, bock, get eller annat, hwar uti han märker, om honom skal gå wäl i hand; hwarföre han ock samma djur, som lotten föll uppå, måste gifwa afguden til offers. Men emedan han intet är wiß, uppå hwad rum han offra skal, börjar han altså af nyo, at slå på Trumban och sjunga til deß lott-märket stadnar uppå det rummet, som afguden noterad är, då skal han på samma ställe offra. Sedan griper han til Stenen, som förr är sagt, hwarmed han proberar, om hans offer är guden behageligit eller ej; är offret behageligit, då swarar han: Din tjänst är mig behagelig, din sak går wäl och du skal härefter få god lycka (*). Derefter faller han i dwala och blifwer lika som half-död, uti hwilken syn honom blifwer uppenbaradt och sagt då, hwarifrån han det samma, han med stenen, efter lotten hafwer, bekomma skal; så at det intet slår honom felt, när han derefter söker (†). Eljest kunna de ock, med detta lanlande och trumbslag, allehanda skada och olycka komma

(*) Neml. Så tror Lappen sjelf.

(†) *Regnard* har i sin Rese-Beskrifning berättat, huru han med sina Rese-Camerater försökt Lapparnes Spåkonst, och funnit den til Lapparnes egen wanheder, bestå i en hop widskepeliga gycklerier, utan werkan.

ma til wåga, ja, den som är grufweligare, än sin nästa ifrån lifwet bringa.

När jag nu af Pehr Rasmundßon i Enari, och Pehr Mattßon i Sombio, en wiß kundskap om detta djefwulska wäsendet bekom, låter jag d. 5 Martii, bittida om morgonen, mina åhörare i Sombio, kalla til Chorum (*) i min Koja; begärandes tjensteligen, at Befallningsman Wälbetrodde Ar. Grape och Wälwise Lagman And. Plantin, behagade erwisa mig den stora affection och låta sig där sammastädes finna, så länge gudstjänsten påstode, och påhöra hwad jag hade til at drifwa och föredraga; hwilken min tjenstel. begäran de gode Herrar och Män hos sig rum finna låto; patienterandes så länge jag om the Fem Catechismi Hufwudstycken predikade och gudstjänsten fulländade. Efter ändad gudstjänst, stiger jag upp och håller en särdeles sermon til folket, förmanandes dem til bot och bättring, med frågan, om någon wore utaf närwarande hop, som wille sig til Gud omwända och den gamla surdegen öfwergifwa, han skal, näst HERrans Nattwards anammelse, få syndernas förlåtelse, ja, timmelig och ewig salighet (**). Då kommer Pehr Mathßon

 med

(*) Gudstjänst.

(**) Här paßar ock anmärkningen c införd sid. 25. Om någon etc.

med sin hustru, fram, och uti Justitiæ-hafwandes nårwaro offenteligen, med mun och hand, confirmerar, det han uti Enare utfåste, och efter den dag losfwade alla gamla och hedna med djefla tjånster så hata och förfölja, som han them tilförene ålskat och idkat hafwer. Samma dag inviterade Herr Befallningsman Arendt Grape mig uti sin wårds, Lånsmannens, Hinric Hanßons Koja, hwilken Lånsman, förrån jag wål fick sittja ned, börjar uppå, (tånkandes som jag intet skulle weta om hans boleri och afgudadyrkan, han wid Subbi-Tråsk öfwade, utan någon förſyn, uti Herr Befallningsmans nårwaro, mig at culpera) såjandes: O! Herr Gabriel, Herr Gabriel, hwarföre går du med oß så strångt til werka och straffar oß så myckt: menar tu, at jag år någon horkarl eller tjuf? hwilket hans spåtska och öfwerdådiga tal, såsom det gick mig högeligen til hjertat, så swarade jag ock honom på samma sått, som Apostelen swarade den arga Trollkarlen Elimæ, såjandes: Tu djefwulens barn, full med bedrägeri och all list, och fiende til alt det råttfårdigt år: tu skråpper af tina goda gjerningar, som Phariseen gjorde, at tu år ingen horkarl: jo, tu år wårre, ån en horkarl; ty jag wet, at tu hafwer en lång tid legat i andeligit hor och bolat med satan wid Subbi-Tråsk: jag wil

tig

tig ock bewisa, at tu är wärre, än en tiuf; ty tu hafwer stulit och beröfwat din HErra Gud den åra och tjänst, som Hans Gudomeliga åra hade bordt bekomma, och den bewist den leda djefwulen wid samma Tråsk. Då bytte han fårgen, och kunde icke tala et ord, utan, för skam skul, lopp ut, hwarest han mötte en slik afgudadyrkare som han sielf war, neml. Kyrko-wärden ifrån Mansåjkå, Nils Anderßon benämd, hwilken tyckte illa wara, at en hop af Sombio by så låtteligen den gamla tjänsten hade öfwergifwit; hwartil Länsman swarar: Hwad hjelper? Prästen wet alt ihop, så wäl som wi sielfwe; hwaruppå min Klockare, som gick dem förbi, när de hårom talte, råkade påhöra.

Samma dag, som war d. 5 Martii, kom en gammal man, Olof Thomaßon benämd, med sin hustru och Son, fram, och utfäste det samma, som Pehr Matßon, så at af hela hopen 5 allenast sig i förstone, och intet flere, hwilka jag förmante uti en sann pieté och gudsfruktan, bereda sig til HErrans Nattward dagen derefter, den jag af et gladt hjerta wille dem administrera, såsom jag ock gjorde; lefwandes i den stadiga förhoppning, at de andre skulle sig småningom omwända, hwilket ock skedde. Ty samma dag som deße fem gingo til Guds bord, som war den 6 Martii, kommo åter 5 personer fram,

 nem-

nemligen Pehr Matßons bror och hans hustru, gamla Kyrko-wården, Pehr Jonßon, med sin hustru och Son, och inter flere, hwilke, efter god bekännelse, lofwade bot och bättring, dem jag åter bad bereda sig til Guds bord dagen efter, neml. Dominica Oculi, som war d. 7 Martii, då jag, efter prädikan, hela församlingen för deras afgudadyrkan, som de wid Subbi Träsk bruka, uppenbarligen straffade och största hopen hotade (hwilka woro et hårdnackadt folk) at wilja bannlysa och från HErrans Nattward utesluta och gifwa djefwulen i wåld på kroppens wägnar, som Apostelen gjorde med den blodskämmaren i Corintho, så framt de icke wela omwända och bättra sig; låtandes märka såsom jag wille resa ifrån dem til skogs-Lappmarkerne; emedan tiden begynte lida, at man skulle skynda sig, för meenföret skul hemåt. Då föll hwar och en på sin knä, så man, som qwinfolk, och med gråtande tårar bädo om förlåtelse, at de så illa lefwat och sin Gud så grufweligen förtörnat hade, hwilka jag med Ewangelii hugneliga prädikan, om Guds stora Nåde och syndernas förlåtelse, tröstade, såjandes dem til, at de dagen derefter, som war d. 8 Martii, wille bereda sig til HErrans Nattward, icke, som tilförende, i synd och skrymteri, utan med et rent och botfärdigt hjerta, med en sann ånger

ger och ruelse öfwer sina begångna synder, med en stadig tro til Gud om syndernas förlåtelse, för JEsu Christi förtjänst, och med et sådant upsåt, at de derefter wille fly synden, som sjelfwa djefwulen, och dageligen wandra uti et nytt och Christeligit lefwerne både för Gudi och människjom. Blef altså hela Sombio by til Gud omwänd d. 5, 6 och 7 Martii.

1670 d. 8. Martii, då största hopen af Sombio by gingo til HErrans Nattward, stämde jag Skogs-Lapparne til Tings, at bringa dem, som Sombio Lappar, til at bekänna sina synder och öfwerträdelser, och infför den Lofl. Rätt gingo bröstgånges på dem, drifwandes dem, genom Guds magt, at bekänna sina Trumbor, Zeiter och offerställen, utan ock til at lofwa bortlägga den widskeppelse och afgudadyrkan, de, under den förbannade bak-dören öfwade, hwarifrån Länsman ifrån Mansälkä, Anders Pehrßon, ingalunda gå wille, löpandes på dören, när jag om detta wäsendet begynte tala; hwilket när Befallningsman Arendt Grape förnam, lät han straxt samma Länsman inkalla, hotandes at wilja slå honom i järn och handklofwar; hwilket när Länsman hörde, fälte han modet och ångrade hwad han af owettighet gjordt hade, och lofwade, tillika med de andra, så detta Renshol, som sin

trumba och all annan widskeppelse efter den dag bortlägga. När jag nu genom Guds magt, hade dem så kommit til bekännelsen, begärade jag af den Lofl. Rätt, i synnerhet af Executoren Wälbetrodde Ar. Grape, tjänstel. (emedan jag ännu intet så lätteligen wille sättja tro til deras lofwen) at han, på Hans Kongl. Maj:ts wägnar, wille mig handen räcka, och uti sin Profoßes ställe (aldenstund wi skulle skiljas uti den byen ifrån hwarandra) imponera min dräng, Eric Mathsson, at igenspika och med Kronomärke försegla denna afgudiska bakdör, och at Lapparne när jag til dem anlända månde, måtte hämta fram sina trumbor, at jag för deras ögon finge dem samma upbränna (*). Hwilken min tjänsteliga anmodan Herr Befallningsman efterkom, för hwilket trogna assistance HErren Gud hans W:het så timmeligen som ewinnerligen belöne! När jag inkom til första byen i Lappmarken, Kieminkylä benämd, efterkom drängen den stränga rätts inqvisition och igenspikade den förbannade bakdören så der, som uti de andra byar; ehuruwäl Ryßarne Simon Petri och Stephan Jepso i Kittka och Mansälkä den igen sönderspärkat och öpnat hade, då de ifrån Torneå marknad, om wåren, år 1670,

til-

(*) Det samma gjorde ock Probsten Tornæus i Torneå Lappmark.

tilbaka kommo, hwilken dör jag följande år 1671, igenspikade för deras ögon, och för deras stora förmätenhet dem straffade, så at de efter den dag det intet mera göra torde; men ingen hämtade det året fram sina trumbor, som de inför den Lofl. Rätt lofwade, aldenstund de woro långt ifrån byen, på deras Sommarwist belägne; lofwade de altså, året efter 1671, dem hämta til bys och lefwerera mig tilhanda, och en hop så det året, som året efter, A:o 1672, med deß tillhörige redskap, til et märke, med mig hembragte blefwo. Altså Skogs-Lapparne, sedan de hade sin willfarelse bekänt och sina trumbor utlefwererat, i Sombio, til Gud sig omwände d. 8 Martii, 1670. HErren Gud alsmägtig styrke dem i en rätt tro och med sin wärdiga Heliga Anda dem städse uplyse!

När jag nu på den händelsens ingång, fortgång och utgång, i Sombio skedde, widare tänker, får jag, efter en stunds öfwerwägande, någorlunda min dröm igen; Ty at bägge händerna af det barnet, jag föda skulle, en lång tid, hwar med framräkte framfinger utom lifwet stodo, och, efter en liten stund, gåfwo sig tilbaka igen, det wil jag, som mig tyckes, så uttyda: at 2:ne hopar af hela Sombio by, som en rund tid, för deras synders skuld, tillika med hela Corpus, blefwo ifrån HErrans Nattward uteslutit,

slutit, eller eljest, såsom Hedningar, warit utan Guds rätta kännedom och ifrån den rätta tron affallne, efter en liten tid, nemligen, då jag tillika med Justitiæ-betjänte, kom ifrån Enari til Sombio igen, gåfwo sig tilbakars, det är, gjorde ångerköp, och, förmedelst en sannskyldig bot och bättring, wände sig tilbaka til HErren Gud igen; lofwandes all satans umgängelse öfwergifwa. Men at 5 finger sig framräkte, hwad bemärker det annat, än at 5 personer uti den första och 5 uti den andra hopen och intet flere sig framtedde, som til omwändelsen woro benägne, dem jag HErrans Hel. Nattward hwar sin gång på särdeles tid och dag administrerade, hwarom förr sagt är. Men at jag hade deraf en stor paßion, sweda och wärk, såsom en hafwande qwinna plågar ha, når hon föda skal, det wil jag så explicera, at jag bar en hjertans sorg och bekymmer om det arma folket, som så woro förblindade, at HErren Gud wille dem uplysa, och gaf mig ingen ro förrän de, igenom Guds magt och den Helige Andes kraftiga medwerkan, måtte blifwa omwände, med hwilken sorgebörda jag, såsom en qwinna med barn, en lång tid wardt hafwande och betungad; men såsom jag wißte mig ingen råd, huru jag denna paßion skulle öfwerwinna, begynner jag altså i samma dröm, lika som åkalla och be-

dja Gud både i Enari och sedan jag hemkom i Kiemi Kyrka, icke allenast för Sombio och Sodankylä, utan ock Skogs-Lapparne, at jag skulle denna paßion öfwerwinna, det är, at icke allenast på min sida detta stora beswäret, Gud mig pålagt hade, måtte en gång lättadt blifwa och derpå en salig och frögdefull utgång följa, utan ock detta arma förblindade folket, genom Guds nådiga bistånd, til trona omwändt warda och af djefwulens kåftar salverat. När jag nu så uti drömen bad Gud, at om jag ändteligen föda skulle, jag då måtte föda et helt och fullkommeligit barn, då tycktes at hela Corpus kom ut igenom min mun. Hwad är det annat, än at jag, igenom Guds kraftiga nådes werkan, icke allenast Länsman, Hindrich Hanßon, såsom Caput eller Corpus Sombicum (*), förmedelst hans stora synds och lasts, wid Subbi Träsk föröfwad, uptäckiande, hwilket hände i Herr Befallningsmannens närwaro och alla hans Medbröder och Christendoms-Systrar dersammastädes, utan ock hela Skogs-Lappmarken, förmedelst Guds ords predikan, som Gud låt, igenom min mun, utgå, til en fullkomlig omwändelse bragte; så at nu hela Kiemi Lappmark är lika som et andeligit barn, på nyo födt, samt den rätta tron, läran och gudstjän-

(*) Hufwudman i Byen Sombio.

tjänsten wedertagit (*). HErren Gud låte dem uti samma tro intil åndan ståndaktige blifwa och på sidstone trones åndalykt, den ewiga Salighheten bekomma.

Detta så wara passerat och sannfärdeligen händt på år, dag och ställe, som ofwan bemält står, attesterar

GABRIEL TUDERUS,
Sacell. Enari.

2.

Danske Missionariens til Lappmarken, Thomas von Westens Berättelse om Norrska Lapparnes widskepelser, uti Bref til Swenska Presterskapet i Jämteland, Skrifwit år 1723.

De Wälärewördige, mycket Ärewördige, Hederlige Prester i Jemteland och annorstädes, hwaräst Lappar tilhålla i Swериges Rike, mine käre Bröder i Christo, önskar jag af hjertat all Nåd och wälsignelse ifrån Gud Fader i Christo genom den Heliga Anda huldeligen.

Jag har nu i et helt år omfarit i Norrlanden, Lapp-Fjälder och Fjäll, på de stäl-len,

(*) Se ofwanföre Anmärkningen d.

len, hwarest Lappar tilhålla, och för et par månader lika så begynt arbeta på Finnarne, Lapparne i Trundheims Lähn, til at få den orena andan i JEsu kraft utstött ifrån de torra Ståder och ödemarker, uti hwilka han hit intil, på många hundrade år haft sin hwila, och til at uprätta JEsu Rike med Evangelii förkunnande efter denna werldenes Förste är dömd. Käre Bröder, då Gud gaf sin Son alla Hedningar til arf, så gaf Han ju Honom alla jordenes ändar til ägendom. De arme Lappar äro och en del af de werldenes sidsta ändar uti Norden: Lofwad ware Gud, all Barmhertighets Fader, som har låtit Besökelsens dag upgry för de arma Lappar, och warit mägtig genom mig uti min skröplighet, at han gifwit mig i alla måtto Seger genom Christum, och uppenbarat genom mig Christi kundskaps lukt etc. Man må förfäras öfwer de grufweliga willfarelser, som hafwa gådt i swang ibland Lapparna här tils, deß like hafwer icke warit ibland många Hedningar.

Det förnämsta af de omwände Lappars bekännelse är: (a) de många afgudar de haft hafwa. Radien, Alfkin, Radien Gudde, s. Weralden Olmaj, Hoderaca, Bier Salmai, Pare (Solen), Maderakka, Saderakka (jordgummor från helfwetir), Vgsacha, Ingshacha, Sexgaldmi, Stillbalmai, Giasealmai, &c. (b) Des-

(b) Desutan åra de djefwulen sjelf, ty de tilstå at de icke hafwa ment annat med Fudno, Rautu, Wersta Idnu, Kiebulmai ån Satan och gammal Erik.

(c) Det war dem icke nog, de tilstå at de gjordt sina egna aflidna eller döda til sin tillit och Canonicerade dem til sina Deos manes, så at de offrade til dem, tilbådo dem och fruktade dem. E. G. En Son sin Fader och bästa Faders Syskon. En Dotter sin Moder och sina Moders bästa Syskon.

(d) Saivo eller πετρολατρεῖα år utan ända; ty en hwar Lapp hade för omwändelsen sin wille Saivo eller Bisse, det år helige Fjäll, eller hjelpe=högar, i hwilka djefwulens Gaddeija Saivo Ollmaji stor myckenhet woro samlade, då skulle hwars och en Lapps Spiritus Familiaris wara til hans tjänst i alla tilfällen, och de gingo i Skolan i Saivo hos dem, som hos sina Lårare och fingo Noibes vacigne af dem, de hade ock Herrar: Saivogelle för sitt lif och Sainelde för sina resor. Deße hafwa warit deras endaste Gud och hopp, på dem hafwa de anwändt all deras swett och medel, och når som Lapparne icke så noga tjänte och fruktade dem, eller gjorde, som de i drömar wid Myra (vocabulum provo-

can-

candi diabolum) på Kabdu förelade, så hotade de Lapparna med döden.

(e) Så hafwa de ock öfwer alt upwäckt sig af de döda Faniekar, som de inbillade sig at hämta ifrån Jumikaimo, och brukade dem til sina offer och lön.

(f) Kobda eller Cum Comme är öfwer alt och den tro de på. Axielvo, Gicagie, Bietetat, Vientes och Jelnus det är ju djefwulens påkallelse.

(g) Det är förskräckeligit huru de helige Sacramenterne bespottas hos dem, igenom andra satans Sacramenter; ty de fleste af dem äro omdöpte eller som de kalla det Uddeme molanket och Sarakamn, och gifwer barnet wid stielko et annat namn, än Prästen det gifwit (*), och den samma dag de ärna gå til Guds Bord, då förut gå de til bords hos djefwulen och hålla en måltid, som de kalla Taxa Magave, åtandes litet och säja dat le Sarakaggare ranne och bedja så Sarakka om förlåtelse, at de nödgas gå til Ibmelgari (til Guds Bord).

(h) Deras Theologia Gentilis war helt och hållit emot Gud och Hans ära; ty de dödas upståndelse tro de icke, men wäntade en lekamen i Mublenaïmo, och derifrån at fara til Ewighets-werlden. De-

(*) Denna sed förklaras närmare i Probsten Tornæi Beskrifning om Lappland.

ras anda och djurens skulle fara ifrån kroppen til Radien Ratskin; men de kroppar de nu hade, woro beredde af Maderakka, och derföre enär de dödde, skulle de altid blifwa i jorden: De trodde ingen fördömas eller komma til Rothamme, utan de som hafwa stulit och warit illsinnade; men största Naiden, Trullkarlar, lefde bäst i Mublenaimo och Ibelaimo.

Alla deßa förenämnde eländigheter har jag funnit hos de Norrska Lappar, och derföre anförer dem til Eders Wördigheter, at I wille bewekas deraf til barmhertighet och hjelp emot Edra Lappar; Ty at Swenske Lappar ligga under samma Hedendom, som wåre, det har jag alt för klara bewis uppå, och på många ställen hos Eder, äro de Swenske Lappar hos Eder långt starkare uti Fialkyngier (Swartkonsten), än wåre, och äro wåra Lappars Scholemästare och anförare.

Den ädla Freden, som Gud hafwer gifwit de Nordiska Riken wil ock wißerligen gifwa den frukten, at de Norrske och Swenske Adelige räcka hwarandra Samfundshänder, til Lapparnas uplysning och omwändelse til den sanna Religionen: derwid skedde at den ene Lappen ej förförde den andra, eller styrkte ondt uti den andra. Det wore då at önska, för det första; at det skedde

en

en allwarlig förmaning uti all Christelig saktmodighet, uti de Swenska Lappars wederstyggeligheter, och deras omwändelse, af alt rätt hjerta utan skrymtan och en gång med alswara måtte befordras, som hos oß skjedt är; Ty eljest fruktar jag före, at wåre förföras wåldeligen af de andra, som jag såg i Salten, hwaräst Swenske Lapp-Naider woro werkeligen Strohisynagogii (*) Satanæ, och gåfwo Religions-Ordres ut til wåra, och här på Snasen ser jag nu med alt för stor bedröfwelse, huruledes de Swenske Lappar i Hackkiölen hafwa bortlockat en stor del af wåra at undfly omwändelsen. Och andre, som äro nu här tilstädes, dem hafwa de förmant förr at mista sit hufwud, än quittera deras Kobda.

Månge priswärdige anstalter til odödelighets ihogkommelse äro gjorde i Swerige, til Lapparnas omwändelse. Mig synes der fattas en ting, nemligen at de Swenske Lapp-Präster eller i deras ställen, gudfruktige Catechetä borde fara omkring hos Lapparna och lefwa ibland dem, som ljus bland det förargeliga slägtet, lika som wåre Missionarii göra; ty eljest blifwa de swårligen omwände, och hwad hjelper det, at de höra några gånger predikan om året, så länge afguderiet och satans Samfunder äro icke af hjer-

(*) Tyckes böra läsas: Protosynagogoi.

hjertat utrifne, med en sann omwändelse, och Guds Ords Säd fallit rätt in i hjertat med beständig Catecherisation och precibus. (Böner).

Jag wet et ställe i Torneå Lappmark nemligen i Jndiager, hwarest de Swenske Lappar äro så gudfruktige, afguda-hatare, wäl uplyste, skickelige, at jag håller dem före, at wara ibland de bästa Christna jag känner; Ty jag har i Finnmarken talt med många af dem, och alt det goda är med en endaste Prästs Herr Gabriels (*) flit uträttadt; men sedan har jag icke funnit sådana Swenska Lappar.

Låtom oß nu i JEsu namn emot werldenes ånda arbeta med all kraft, at icke satan skal få flera siälar af den arma Nationen: det är nog at största delen är helt och hållit faren Rautu i wåld. Lika som i de twänne förra Mißions-Resor äro Finmarkens Finnar omwände genom Guds Nåd och än genom Missionarium och Catechetarium bragte til den andeliga wäxt i Christo, at jag håller nu före Lappmarkens Finnar eller Lappar, at wara wäl uplyste och goda Christna; så har Gud i denna min tredje Mißions-Resa icke mindre wälsignat mig och mitt ringa arbete i Norlanden och Trundheims ort, at så widt hit tils rest är, så

har

(*) *Tuderi.*

har Gud utkastat den gamle draken och Riket är blifwit Christi. De kåre Lappar hafwa bekändt friwilleligen deras eländigheter och döds-synder: De hafwa gråtit bitterligen öfwer deras synder, upråttat et fast pact (*) med Gud igen, anammat med all lydighet wåra bud, som wi gåfwo i Christo, och en stor del gifwit klara kännetecken derpå, at Gud är i dem och de i Gudi. Den samma Nåden wil ock Gud otwifwelakteligen gifwa Eder på den Swenska sidan, når werket blir angripit i Guds kraft och andeligen: och efter som I har arbetat på Lapparna hos Eder, förr än jag arbetat på wåra Lappar; ty wi hafwe i långan tid icke skjött deßa arma Fåren, hwilket wi med wanmodighet bekänne; så återger dock Andan Seger öfwer satan, och låter icke af at bestrida den Samaritaniska Lappmarken med Guds Andas wapen, intil deß I Satanam krußat under Edra fötter och alla Edra Lappar warda Christne af hjertat. Sannerligen deß lön skal wara stor i himmelen, som först begynner slaget med Lapp-djefwulen, och HERren hans Gud ware med honom. Jag wet det äro sådane sinnade hos Eder; Ty jag förspords med glädje i Salten, at en Swensk Prost gjorde alfwara deraf, och wille icke tåla at de Swenske Lappar längre skulle wara Baals och

(*) Förbund.

och HErrans tjänare, och at han dag och natt gjordt all sin flit til Lapparnas sanna omwändelse. Gud wet huru gärna jag welat tala deßa ting närwarande med Eder, som jag ock tänkte; men Snase-Lapparne tillåta mig icke at förlåta dem så hastigt; derföre har jag utsändt härifrån et expresse bud, at jag icke skulle mista denna lägenhet wid Eder närwarelse på Lefwångers Marknad. Synes Eder nu at det är rätt, som jag har på Guds wägnar, här påmint, som jag wet at det är rätt i JEsu Christo, så wille I upfylla min glädje deruti, at I wille gifwa mig til tröst Edert goda och Christeliga swar häruppå.

Twå ting har jag at bedja Eder Broderligast om, wid Christi Kärlighet, och om der är något samfund i andan. Först at I aldrig wille emottaga några Lappar härifrån, som undanfly omwändelsen, och resa härifrån för den orsak, at de ej wilja mista sina afgudar, efter de förmena sig i Swerige få bruka deras gamla wantro i säkerhet: Sådana wille I strax sända hem til oß, det samma wilje wi ock göra med Edra, enär någon Lapp af de Swenska hitlöper, til at undfly omwändelsen hos de Swenska, och som i deßa dagar äro åtskillige bortdragne til Harkölns östra sida, allenast derföre, at de förnimma, at den gamla ogudaktigheten icke mera måtte brukas,

derföre wille de icke möta mig i Snasen. Så wille I bewisa mig NB. den Barmhertighet, at I wille sända dem tilbaka. Ibland dem så woro Olof Nilßon kallad Winkel-Olle, hans Son Zacharias Olßon, men Lars Larßon skal wara dragen i Råsund.

För det andra efter som i Graig i Öfwer-Hallen då jag i några weckor behandlade til Saligheten 70 Lappar, mig undanlupit 2:ne Lappar, nemligen Jon Siulson och Jon Torkilson, och deße arme Själar hafwa sedan skändeligen utspridt i Fjällen både i Harumby och Harkelen, at jag brukade sätta Lapparna i Mörkstugan, binda dem, pålägga dem otaliga plågor, hwilket altsammans är den största lögn af Satan, som wil afwända Fåren ifrån den, som på Guds wägnar wil söka dem samlade til Guds Rike: Så wille Eders Wälärewördigheter icke tro sådant; jag wil altid wisa, at jag sjelf förr wille dö, förr än jag skulle wara orsak til någon Lapps eländighet; det wet Gud at jag älskar dem alt för högt; men helfwetit och djeflarna wille jag hafwa skild ifrån dem och derpå wågar jag mitt lif genom nåden.

Detta wille I wara mine witnen til, i fall annorledes blefwe i Edra Fjäll spargerat. Guds Sänningebud kan ju icke komma med swärd eller hårdhet, (utan med) Guds Ord, Hans Anda och kraft i största kärlighet.

Om

Om hos Eder wore at bekomma Novum Testamentum, idiomate Lapponico per Rangium, cura Rectoris Hernösandensis, så gören J mig en stor tjenst, at J wiljen skicka mig et Exemplar, och ännu större at jag finge flera, det jag gärna med all tacksamhet wil betala, efter det pris, som åstundas.

Och nu är min sista begäran denna, at Eders Wälärewördigheter, wille hålla mig til godo, och förklara alt til det bästa denna min Skrifwelse; Ty Gud är mitt witne, at jag har skrifwit detta altsammans inför Guds ansigte i min hjertans innersta bedröfwelse öfwer de förförda Får, och i hopp at Christus skal i denna sidsta werldenes tid förbarma sig öfwer det arma Lapp-Folket.

Nu ware då Saliggörelsen och Riket och magten Gudi och Christo, dertil säge himmelen, der til säge Swerige och Norrige Amen.

Mine kåre Bröders i Christo, de Wälärewördige och Ärewördige Prästers i Jemteland och annorstädes, hwarest Lappar äro underliggande,

Skrifwit år 1723.

Wälwilligste tjänare och medstödare til Guds Rike

THOMAS von WESTEN.

